

Gutenberg.

Ob petstoletnici njegovega rojstva.

Očrtal A.

ne 24. junija je preteklo 500 let, kar se je bil porodil mainški patricij Johannes Gutenberg, iznajditelj tiskarske umetnosti.

Gutenbergovega jubileja pa niso slavili samo Nemci, ampak slavil ga je ves civilizovani svet, saj je Gutenbergovo ime za zmerom spojeno z iznajdbo tiskarstva, ki je za razvoj človeške misli in prosvete epohalnega pomena.

Sicer so znali Kitajci že več stoletij pred Gutenbergom »tiskati«, ali njihova umetnost Evropecem ni mogla nič koristiti, ker je niso poznali in ker je bila prikrojena za Kitajce same, ki ne pišejo in ne tiskajo besed, ampak pojme . . . Tudi v srednji Evropi so se že pred Gutenbergom pomnoževale razne slike s pomočjo nekega »tiska«. Ali delo Gutenbergovo se mora vendarle imenovati izvirno in genialno, ker je bil iznašel tisk s pregibnimi črkami. Gutenberg je prvi začel sestavljati nalašč v ta namen narejene posamezne črke v besede, besede je sestavljal v vrste in vrste v strani. In na njegovem, seveda še sila primitivnem sistemu sloni še dandanes vsa tiskarska umetnost, bodisi da »stavljenje« črk opravljajo stavci ali pa stroji . . .

Abd-el-Kader, junaški Arabec in branitelj Alžira, ki so ga bili Francozi premagali, je živel pred nekaterimi desetletji kot ujetnik v Parizu. Ko je obiskal nekega dne neko tiskarno, si ogledal skrivnosti »črne umetnosti« in je videl hitro delajoči tiskarski stroj, vzkliknil je ves začuden: »To je top za človeške misli«!

Abd-el-Kader je imel prav! Kakor top vrže kroglo v daljavo, tako meče tiskarski stroj tiskane misli na vse strani sveta . . .

Iznajdba tiskarske umetnosti je druga stopinja na potu človeškega napredka.

Prvo stopinjo na tej poti je storilo človeštvo, ko je iznašlo umetnost pisanja v najširšem pomenu besede. »Verba volant — scripta manent«. Beseda izgovorjena se lahko pozabi; misli, ki se razširjajo med ljudmi samo od ust do ust, bodisi med vrstniki ali od roda do roda, se lahko izpreminjajo, lahko dobijo drugo barvo, lahko

se pokvarijo. Misli treba pritrditi (fiksirati); in to se zgodi, če si jih zapišemo . . .

Današnji evropski narodi so se naučili pisati od Rimljanov in Grkov. In vsi njihovi bogati književni zakladi so ležali nakopičeni v pisanih foliantih. In pisanje je bilo takrat velika umetnost in nekak privilegij duhovščine, učenjakov, uradnikov in aristokratov. Zato pa ljudstva široke mase niso imele nikake koristi od duševnih zakladov, ki so ležali po zaduhlih samostanskih knjižnicah, po katerih so sedeli učeni menihi in prepisovali foliante . . .

Ko pa se je začela razvijati Gutenbergova tiskarska umetnost, bilo je, kakor da so vsi tisti duševni zakladi, ki so dotlej ležali zaprti po učenjaških celicah, dobili peruti! Tisk je provzročil, da so se misli prednikov in vrstnikov lahko hitreje in ceneje razširjale med ljudmi; ena in ista knjiga se vsled tiska lahko pomnoži in razširi med čitajočim občinstvom v kratkem času v stotisočeri izvodih.

Proti koncu 15. stoletja je z iznajdbo tiskarstva človeška prosveta nastopila novo etapo svojega razvoja!

Humanizem in reformacija sta bila prva, ki sta se v izdatni meri poslužila tiskarstva. Humanisti so začeli razširjati zlate književne zaklade Grkov in Rimljanov in so s tem neskončno povzdignili prosvetni nivô srednje Evrope; reformatorji pa so razširjali svoje biblije in se s pomočjo Gutenbergove umetnosti borili za svobodo mišljenja in vesti.

In Gutenbergovi učenci so se kakor novi apostoli razkropili na vse vetrove ter med raznimi evropskimi narodi razširjali znanje božanske svoje umetnosti.

In naš genialni Primož Trubar, ki ga njegovi rojaki vse premalo cenijo, je bil prvi Slovenec, ki je spoznal velikanski pomen tiskarstva. Kot prvi moderni Slovenec je začel tiskati slovenske knjige in jih razpošiljati med svoje »lube Slouenze«.

Leta 1550. je bila tiskana v Tübingenu prva slovenska knjiga. Po njegovem vzgledu so delali Dalmatin, Bohorič in drugi. In na Trubarjevo prizadevanje se je bila na tistem ustanovila v 16. stoletju v Ljubljani prva tiskarna . . .

Tiskarstvo je pospeševalo tudi razvoj šolstva in tako nenavadno vplivalo na razširjenje obče ljudske omike.

In čimbolj sta se razvijali tekom stoletij znanost in književnost sploh, tem večjega pomena je bilo za narode tiskarstvo. In dandanes ga ni civilizovanega naroda na svetu, ki bi ne imel svojih tiskaren.

Število tiskaren¹⁾ je skoro nekaj barometer za razvoj narodne književnosti in umetnosti ter za prosvetno višino kakega naroda. Tisk je dandanes prava velevlast, ki svojo moč rabi lahko za plemenite in dobre ali pa jo tudi lahko zlorabi za podle in hudobne namene.

Dobrih 400 let je šele stara Gutenbergova umetnost — pa kako se je spopolnila do današnjih dni! Ko bi vstal danes Gutenberg od mrtvih in bi prišel v kako moderno tiskarno, v kateri stavijo stavci s pomočjo stavskega stroja in kjer goni tiskarske stroje elektrika, in ko bi videl, s koliko čudovito točnostjo in naglostjo delajo ti stroji, nemara da bi začel zmajevati z glavo, češ: »Ne, tega — takih tiskarskih strojev nisem iznašel jaz!« — Res je, da je današnje tiskarstvo Gutenbergovemu tiskarstvu skoro tako podobno kakor košato drevo preprostemu semenu, ali vendar bi drevesa ne bilo, da ga ni vsadil — Gutenberg.

Po pravici se ponašajo Nemci, da so oni dali človeštvu veliko umetnost tiskarstva. To je zgodovinska resnica. Zgodovinska resnica je pa tudi, da so tisto dobo, ko so v srednji in v severni Evropi učejaki pisali in tiskali knjige, Jugoslovani stali na straži proti navalom divjih Turkov. Zato smo tudi mi že takrat pospeševali kulturno delo, čeprav na drug, za nas same jako nehvaležen način. Kolikor toliko je tudi naš usodepolni geografski položaj kriv, da nas naši srečnejši in zato ošabni severni sosede smatrajo za »manj vredne« . . .

Kdor ve, da je vsak kulturni napredek relativen, da stoji vsaka zgodovinska prikažen sredi razvoja in da se izpreminja ž njim, ta ne poreče, da je tiskarstvo višek človeške iznajdljivosti.

Prav mogoče je marveč, da nastopi kdaj doba, ko ljudem ne bo treba več čitati knjig in časopisov, listin in pisem, ampak da bodo samo poslušali, kar jim bo govoril — fonograf.

Ob jubileju prvega tiskarja pa kličemo tudi mi Slovenci: Slava Gutenbergu! Živela tiskarska umetnost!

¹⁾ Slovenci imamo sedaj 16 svojih tiskaren: V Ljubljani 4 (vseh 6). V Celju 1 (vseh 2). V Trstu 2 (vseh 15). V Mariboru 1 (vseh 2). V Gorici 2 (vseh 7). V Celovcu 1 (vseh 7). V Kranju 1. V Novem mestu 1. V Postojini 1. V Ameriki pa imajo tamošnji naši rojaki menda 2 tiskarni.

